

Mirzə Şəfi Vazeh - 220

Nəğməyə dönmüş ömür

Bibliografik göstərici

Sumqayıt - 2014

Mündəricat

I. MİRZƏ ŞƏFİ VAZEHİN 220 illik YUBİLEYİNİN KEÇİRİLMƏSİ HAQQINDA AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI PREZİDENTİNİN SƏRƏNCAMI	2
II. NƏĞMƏYƏ DÖNMÜŞ ÖMÜR	3
III. MİRZƏ ŞƏFİ VAZEHİN HƏYAT VƏ YARADICILIĞININ ƏSAS TARİXLƏRİ	6
IV. GÖRKƏMLİ ŞƏXSİYYƏTLƏR MİRZƏ ŞƏFİ VAZEH HAQQINDA	8
V. Əsərləri	9
5.1. DÖVRİ MƏTBUATDA ÇAP OLUMUŞ ƏSƏRLƏRİ	10
VI. MİRZƏ ŞƏFİ VAZEHİN HƏYAT VƏ YARADICILIĞI HAQQINDA	11
6.1 KİTABLARDA	11
6.2 DÖVRİ MƏTBUATDA ÇAP OLUMUŞ RƏSMİ SƏNƏDLƏR, MƏQALƏLƏR	15
VII. MİRZƏ ŞƏFİ VAZEH ƏDƏBİYYATDA VƏ İNCƏSƏNƏTDƏ	20
7.1 KİTABLARDA	20
7.2 DÖVRİ MƏTBUATDA	21
7.3 AVTOREFERAT	22
VIII. РАСПОРЯЖЕНИЕ ПРЕЗИДЕНТА АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ О ПРОВЕДЕНИИ 220-ЛЕТНЕГО ЮБИЛЕЯ МИРЗЫ ШАФИ ВАЗЕХА	23
IX. ЖИЗНЬ ПОХОЖАЯ НА ПЕСНЮ	24
X. ПРОИЗВЕДЕНИЯ	27
10.1. КНИГИ	27
10.2. В ПЕРИОДИЧЕСКИХ ИЗДАНИЯХ	28
XI. ПРОИЗВЕДЕНИЯ В СБОРНИКАХ	29
11.1 КНИГИ	29
XII. РЕЦЕНЗИИ	30
12.1. В ПЕРИОДИЧЕСКИХ ИЗДАНИЯХ	30
XIII. ЛИТЕРАТУРА О ЖИЗНИ И ТВОРЧЕСТВЕ	31
13.1 В КНИГАХ	31
13.2 В ГАЗЕТАХ И ЖУРНАЛАХ	33
XIV. М.Ш. ВАЗЕХ В ЛИТЕРАТУРЕ И В ИСКУССТВЕ	34
14.1 В КНИГАХ	34
XV. KÖMƏKÇI GÖSTƏRICİLƏR	35
15.1 ƏSƏRLƏRİ	35
15.2 MİRZƏ ŞƏFİ VAZEHİN HƏYAT VƏ YARADICILIĞI HAQQINDA YAZAN MÜƏLLİFLƏRİN ƏİLİFBA GÖSTƏRİCİSİ	36
15.3 MİRZƏ ŞƏFİ VAZEHİN HƏYAT VƏ YARADICILIĞI HAQQINDA MƏQALƏLƏRİN ƏİLİFBA GÖSTƏRİCİSİ	38
15.4 MİRZƏ ŞƏFİ VAZEH HAQQINDA ƏSƏRLƏR YAZAN MÜƏLLİFLƏRİN ƏİLİFBA GÖSTƏRİCİSİ	40
15.5 MİRZƏ ŞƏFİ VAZEH HAQQINDAKI ƏSƏRLƏRİN ƏİLİFBA GÖSTƏRİCİSİ	41
XVI. ВСПОМАГАТЕЛЬНЫЕ УКАЗАТЕЛИ	42
16.1 АЛФАВИТНЫЙ УКАЗАТЕЛЬ ПРОИЗВЕДЕНИЙ МИРЗА ШАФИ ВАЗЕХА	42
16.2 АЛФАВИТНЫЙ УКАЗАТЕЛЬ СТАТЕЙ О ЖИЗНИ И ТВОРЧЕСТВЕ МИРЗА ШАФИ ВАЗЕХА	43

I

**MİRZƏ ŞƏFİ VAZEHİN 220 illik YUBİLEYİNİN KEÇİRİLMƏSİ HAQQINDA AZƏRBAYCAN
RESPUBLİKASI PREZİDENTİNİN SƏRƏNCAMI**

2014-cü ildə Azərbaycan ədəbiyyatının görkəmli nümayəndəsi, böyük şair və tanınmış maarifçi Mirzə Şəfi Vazehin anadan olmasının 220 illiyi tamam olur.

Vazeh Şərq poeziyasının çoxəsrlik ənənələrini layiqincə yaşatmış və yüksək insanpərvərliyi, mənəvi gözəlliyi tərənnüm edən diqqətəlayiq irs qoyub getmişdir. Onun yaradıcılığı Azərbaycanın Avropa ilə ədəbi-mədəni əlaqələrinin inkişafında özünəməxsus mühüm yer tutur. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 109-cu maddəsinin 32-ci bəndini rəhbər tutaraq görkəmli şair və maarifçi Mirzə Şəfi Vazehin 220 illik yubileyinin keçirilməsini təmin etmək məqsədi ilə qərara alıram:

1. Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası və Gəncə Şəhər İcra Hakimiyyəti ilə birlikdə, Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin təkliflərini nəzərə almaqla Mirzə Şəfi Vazehin 220 illik yubileyinə həsr olunmuş tədbirlər planını hazırlayıb həyata keçirsin.
2. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti bu sərəncamdan irəli gələn məsələləri həll etsin.

İlham Əliyev,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

Bakı şəhəri, 3 fevral 2014-cü il

II

Nəğməyə dönmüş ömür

**Qəlbimin, ruhumun qanadıyla mən.
Çıxdım aydınlığa zülmət gecədən.
Gördüm şəriyyətdə həqiqətimi –
Tapdım həqiqətdə şəriyyətimi.**

Mirzə Şəfi Vazeh.

Mirzə Şəfi Azərbaycan ədəbiyyatı tarixinə istedadlı lirik şair kimi daxil olmuşdur. Onun aşiqanə - lirik, fəlsəfi və satirik şeirlərində insanın zəngin mənəvi aləmi və ictimai həyatın ziddiyyətləri əksini tapmışdır.

Maarifçi realist ədəbiyyatın ilkin görkəmli nümayəndələrindən olan mütəfəkkir şairin nikbin əhval – ruhiyyəli şeirləri Qərbi Avropa ölkələrində və Rusiyada geniş yayılmışdır.

Mirzə Şəfi Sadiq oğlu Vazeh 1794-cü ildə Gəncə şəhərində anadan olmuşdur. Onun atası Kərbəlayı Sadiq Gəncə hakimi Cavad xanın sarayında memar-bəna işləmişdir. Çox dindar bir kişi olmuşdur. Gənc yaşlarında Kərbəlaya gedib, oranı ziyarət etdikdən sonra ömrünün axırına qədər oruc tutub namaz qılmağı unutmamışdır. Kərbəlayı Sadiqın iki oğlu varmış: Əbdüləli və Məhəmmədşəfi. Böyük oğlunun bənnalıq işlərinə həvəsli olduğundan atası ona öz sənətini öyrətmiş, kiçik oğlu Məhəmmədşəfini isə ruhani etmək məqsədilə Gəncədə Şah Abbas məscidi yanındakı mədrəsəyə qoymuşdur.

Qısa müddət ərzində sərbəst oxuyub yazmağa başlayan zehinli Şəfi burada həmçinin ərəb və fars dillərini öyrənir, bu dillərdə yaranmış böyük ədəbiyyatın klassik nümayəndələrindən (Sədi, Xəyyam, Nizami) yaradıcılığı ilə tanış olur. 1804-cü ilin başlanğıcında çar Rusiyasının qəsbkar qoşunları ilə döyüşdə Cavad xan öldürüldükdən sonra istilaçılar Gəncəni ələ keçirirlər. Şəhərdə başlanan qarmaqarışıqlıq döyüşdən çıxmış əhəlinin vəziyyətini daha da ağırlaşdırır. Güclü zərər çəkənlərdən biri də Kərbəlayı Sadiqın ailəsi olur.

Tamam var-yoxdan çıxan bu adam ağır iztirablar içərisində xəstələnir və az sonra vəfat edir. Çox keçmir ki, Şəfi anasını və qardaşını da itirir. O, təhsilini yarımçıq qoyur və mədrəsədən uzaqlaşır. Gəncə məscidinin bir hücrəsində məskunlaşır və müxtəlif kitabların üzünü köçürməklə məşğul olur.

Bu məşğuliyyəti ona Mirzə adını qazandırır. Mirzəlik etdiyi zamanlar Şəfi, kitab üzü köçürmək üçün onunla sıx görüşən sufi məsləkli ziyalı Hacı Abdulla ilə tanış olur. Hacı Abdulla ilə söhbətlər Şəfinin onunla möhkəm dostluğuna çevrilir. Hacı Abdulla Şəfini oğulluğa götürür və ona təhsilini davam etdirmək üçün şərait yaratsa da, az keçmir ki, Şəfinin görüşlərində tam dəyişiklik əmələ gəlir. Ruhanilərə inamsızlıq mədrəsə üləmalarında və Gəncə mollalarında ona qarşı kin, nifrət əmələ gətirir. Mirzə Şəfi tezliklə mədrəsədən uzaqlaşdırılır.

Bundan sonra o, heç bir təhsil almadan şəxsi mütaliə yolu ilə savadını artırır. Hacı Abdulla mərhum Cavad xanın qızı Püstə xanımın yanında idarə işinə girməkdə Şəfiyə kömək edir. Beləliklə, gənc oğlan özünə dolanışiq yolu tapır. Mirzə Şəfi Cavad xanın qızı

Püstə xanımın mülkünə köçüb, onun idarə və yazı işləri ilə məşğul olmağa başlayır. Ancaq bu dəfə də bəxti üzünə gülmür. 1826-cı ildə Cavad xanın İran ordusunda döyüşən böyük oğlu Uğurlu xan məğlub sərbazlarla İrana qayıdarkən Püstə xanımı da özü ilə aparır. Mirzə Şəfi yenidən Gəncə məscidinə köçərək köhnə işinə qayıdır. O, kitab üzünü köçürməklə yanaşı müəllimliklə də məşğul olur və fərdi surətdə dərs deməyə başlayır. 1840-cı ildə Mirzə Şəfi Tiflisə köçüb, keçmiş şagirdi M.F.Axundzadənin köməyi ilə qəza məktəbində müəllim kimi işə düzəlir. Burada qaynar mühitə düşən şair 1844-cü ildə “Divani-hikmət” adlı ədəbi məclis düzəldir. Bu məclisdə azərbaycanlı şair və yazıçılarla bərabər, başqa millətdən olan şairlər, yazıçılar, alimlər, səyyahlar və jurnalistlər də iştirak edirdilər. 1846-cı ildə Vazeh Gəncəyə qayıdır və qəza məktəbində ana dili və şəriət müəllimi təyin olunur. Şair Gəncədə 3 il qaldıqdan sonra yenidən Tiflisə qayıdır və şəhər gimnaziyasında türk dili üzrə kiçik müəllim vəzifəsində işləyir.

Ömrünün Tiflis dövründə onun bəxtinə Abbasqulu ağa Bakıxanov, Mirzə Fətəli Axundzadə, şairlərdən Nəcmi, Nəseh, Şölə, Mirzə Həsən, Molla Abdulla, Hacı Abdulla, Mirzə Yusif Vidadı, Hacı Yusif Qane və başqaları ilə ünsiyyətdə olmaq şərəfi düşür. Onların hamısı “Divani-hikmət”in üzvləri idilər. Məclisin əhatə dairəsinə Azərbaycan və fars dillərini bilən rus və gürcü ədib və şərqşünasları da daxil olurlar. Tiflisdə o zaman yaşayan çoxsaylı Avropa alim və şairləri də Mirzə Şəfinin məclislərində fəal iştirak edirdilər. Alman şairi Fridrix Bodənştedt də məclislərə gəlib-gətməyə başlayır.

Təcrübəli pedaqoq olan Mirzə Şəfi Vazeh Tiflis gimnaziyasının baş müəllimi İvan Qriqoriyevlə birlikdə “Kitabi-Türki” adlı dərslik kitabı hazırlayır. Kitab nəşr olunmaqdan ötrü Təbrizə göndərilir. Mətbəə şəraitinin çətinliyi üzündən dərsliyin nəşri uzanır.

O, yalnız şairin ölümündən sonra işıq üzünə görünür. “Divani-hikmət” ədəbi məclisinin üzvlərindən biri də o zaman Şərqdə səyahətdə olan alman şairi Fridrix Bodənştedt idi. Bodənştedt Vazehin yaradıcılığı ilə yaxından maraqlanmağa başlayır və ondan Azərbaycan və fars dillərini öyrənir. Şərqə səyahətini başa vurub Almaniya qayıtdığı vaxt səyahətnaməsində Vazehin çap oluna biləcək kifayət sayda əsərinin olduğunu müəyyən edir. Və Mirzə Şəfinin şeirləri 1851-ci ildə özündən də xəbərsiz Avropada “Mirzə Şəfinin nəğmələri” adı altında alman dilində çap olunur. Şairimizin nəğmələri Avropada geniş əks-səda doğurur və dəfələrlə, özü də artıq Avropanın digər dillərinə də tərcümə olunur. M.Ş.Vazeh alman alimi Fridrix Bodənştedt tərəfindən çap olunan “Mirzə Şəfinin nəğmələri” adlı kitabdan sonra Avropada böyük şöhrət qazanmışdır. Kitab fransız, ingilis, İsveç, holland, Danimarka, ispan, portuqal, rus, çex, macar, yəhudi dillərində də nəşr olunmuşdur. “Nəğmələr”dən bir neçəsi hətta qədim yəhudi dilinə də tərcümə edilmişdir. Yalnız Almaniya həmin kitab 1922-ci ilə qədər 169 dəfə çap edilmişdir. Məşhur şair haqqında hətta “Die lideq des Miqza Sshaffu” adlı operetta yazılmışdır ki, onun da premyerası 1887-ci ildə olmuşdur.

Lakin Bodənştedt bu əsərlərin ona məxsus olduğunu bütün Avropaya inandırmağa çalışır. Kitabın adını Mirzə Şəfi qoymasını isə, sadəcə, avropalıların diqqətini cəlb etmək məqsədilə bir Şərq elementi kimi izah edir.

Mirzə Şəfi Vazeh 1852-ci ildə Tiflisdə vəfat edir və şəhərin müsəlman qəbiristanlığında dəfn edilir. Sağlığında unudulmuş və haqqı əlindən alınmış şair öləndən sonra da qarət olunur.

Tiflisdəki Botanika bağının arxasında yerləşən Azərbaycan qəbiristanlığı müharibədən sonra köçürülərkən onun həmvətənlərindən heç kim bu böyük şairin ruhunun incidilməsinə etirazını bildirmir.

Və yalnız ulu öndər Heydər Əliyevin qayğısı sayəsində tariximiz bərpa olunmuşdur. Belə ki, ümummilli lider Heydər Əliyevin verdiyi xüsusi tapşırıqla unudulmaz şairimiz Mirzə Şəfi Vazehin məzarı abadlaşdırılaraq qəbirüstü abidəsi yaradılmışdır.

Diqqət və qayğı siyasətinin əsası ümummilli liderimiz Heydər Əliyev tərəfindən qoyulmuşdur. Hazırda bu qayğı Prezident İlham Əliyev tərəfindən davam etdirilir. Böyük şair və tanınmış maarifçi Mirzə Şəfi Vazehin anadan olmasının 220 illik yubileyinin keçirilməsi barədə ölkə Prezidentinin sərəncamı diqqət və qayğının daha bir bariz nümunəsi olmaqla Mirzə Şəfi Vazehin məhz Azərbaycan ədəbiyyatının görkəmli nümayəndəsi olduğunu və Azərbaycanın öz tarixinə və mədəniyyətinə böyük hörmətini əks etdirir.

III

**MİRZƏ ŞƏFİ VAZEHİN HƏYAT VƏ YARADICILIĞININ
ƏSAS TARİXLƏRİ**

- 1794** Mirzə Məhəmməd Şəfi Vazeh Kərbəlayi Sadıq oğlu Gəncə şəhərində anadan olmuşdur.
- 1820** Mirzə Şəfi Gəncədə “Divani – hikmət” ədəbi məclisini təşkil etmişdir.
- 1821** “Məktubun intizarında” aşiqanə - lirik poemasını yazmışdır.
- 1825** Cavad xanın qızı Püstə xanımın mülkünü idarə etmək və yazı – pozu işlərini görmək üçün onun yanında qulluğa girmişdir.
- 1830** Şah Abbas məscidi yanında xüsusi məktəb açmış, burada nəstəliq xətti ilə yazıb – oxumağı, xəttatlıq sənətini təlim etmişdir.
- 1832** Mirzə Şəfi M.F.Axundzadəyə kalliqrafiyadan dərs vermişdir.
- 1840** Tiflisə köçən Mirzə Şəfi qəza məktəbində Azərbaycan və fars dillərindən dərs demişdir.
- 1840-1844** Gəncədə təsis etdiyi “Divani-hikmət” ədəbi məclisini Tiflisdə davam etdirmişdir.
- 1844** Alman şərqşünası Fridrix fon Bodenştedt Tiflisə gəlmiş və M.Ş.Vazehdən fars və Azərbaycan dillərini öyrənmişdir.
- 1846** Gəncəyə qayıtmış və Gəncə qəza məktəbində müəllimlik etmişdir.
- 1850** Mirzə Şəfi yenidən Tiflisə qayıtmış və Tiflis gimnaziyasında müəllim işləmişdir.
- 1850** Almaniyaya qayıdan F. Bodenştedt Berlində “Şərqdə min bir gün” adlı kitabını nəşr etdirmiş və həmin kitabına müəllimi M.Ş.Vazehin şeirlərindən nümunələr də daxil etmişdir.
- 1851** F.Bodenşted Berlində alman dilində müəllimi M.Ş.Vazehin şeirlərini kitab şəklində “Mirzə şəfinin nəğmələri” adı ilə nəşr etdirmişdir.
- 1852** Mirzə Şəfi İ. Qriqoryevlə birlikdə Azərbaycan dilində “Kitabı – türk” adlı dərs vəsaitini tərtib etmişdir.
- 1852** Mirzə Şəfi Vazeh vəfat etmiş Tiflisdə müsəlman qəbristanlığında dəfn olunmuşdur.
- 1855** M.Ş.Vazehin “Müntəxabat” adlı dərsliyi çap olunmuşdur.

- 1862** M.L.Mixaylov Mirzə Şəfinin “Hafizə haqqında” şeirinin tərcüməsini ilk dəfə Berlində çap etirmişdir.
- 1870** Rus bəstəkarı Anton Rubinşteyn Mirzə Şəfinin sözlərinə on iki romans yazmışdır.
- 1878** M.Şəfinin şeirlərinin bir qismi V. Markov tərəfində rus dilinə tərcümə edilmişdir.
- 1880** “Mirzə Şəfinin nəğmələri” kitabı N.İ.Eyfertin tərcüməsində tam tərcümə olunaraq Moskvada nəşr edilmişdir.
- 1887** Berlində Fridrix Bilhem teatrında “Mirzə Şəfinin şərqləri” operettası göstərilmişdir.
- 1899** “Mirzə Şəfinin Qərb – Qərq” divanı kitabı nəşr edilmişdir.
- 1926** Ədəbiyyatşünas alim Salman Mümtaz ilk dəfə Mirzə Şəfinin Azərbaycan və fars dillərində yazdığı şeirləri üzə çıxardaraq “Mirzə Şəfi Vazeh” adlı kitabçasını nəşr etdirmişdir.
- 1937** Şair R.Rza M.Şəfinin şeirlərini alman dilindən Azərbaycan dilinə tərcümə etmişdir.
- 1961** Bakıda Mirzə Şəfinin “Nəğmələr” adlı kitabı çap olunmuşdur.
- 1964** Şair B.Azəroğlu M.Ş.Vazehin iki qəzəlini fars dilindən tərcümə etmişdir.
- 1964** Şair N.Qrebnev “Mirzə Şəfinin nəğmələrindən” 179 şeiri alman dilindən rus dilinə tərcümə edib çap etdirilmişdir. Mirzə Şəfinin nəğmələri “Lirika” adı ilə Moskvada nəşr olunmuşdur.
- 1981** M.Ş.Vazehin yaradıcılıq irsinin öyrənilməsini gücləndirmək haqqında Azərbaycan KPMK qərar qəbul etmişdir.
- 2004** “Şərq-Qərb” nəşriyyatı şairin “Nəğmələr”ini Azərbaycan dilində çap etdirmişdir.
- 2014** M.Ş.Vazehin 220 illik yubileyinin keçirilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidenti İlham Əliyev sərəncam imzalamışdır.

IV

**GÖRKƏMLİ ŞƏXSİYYƏTLƏR
MİRZƏ ŞƏFİ VAZEH HAQQINDA**

Mirzə Şəfi bütün mətalibi - ürfaniyyəti mənə təlqin etdi və gözümün qabağından qəflət pərdəsini qaldırdı.

M. F. Axundov.

Bizim ev müəllimi bu günlərdə mənə Mirzə Şəfinin nəğmələr kitabını gətirdi... orada valehedici şeylər vardır.

**L. N. Tolstoyun
A. Fete məktubundan.**

Mirzə Şəfinin nəğmələri və həkimanə sözləri misilsiz poetik bir canlanma ilə müvəffəqiyyət qazanırlar. Bu parçalarda müəllifin ruh yüksəkliyi, həyata ayıq, şən baxışı ifadə olunmuşdur. Lakin buradan müəllifin müasir həyatın qaranlıq, xəstə cəhətlərinə sadələvh yanaşması düşünülməməlidir; əksinə, o bunları kifayət qədər duyur və öz şeirlərində onları əks etdirir. Onun şeirlərində möhkəm və parlaq ruh yüksəkliyi vardır.

V. Markov.

Dünyaya Nizami, Füzuli, Vaqif və nəhayət həmin Mirzə Şəfi kimi misilsiz şairlər vermiş gözəl bir ədəbiyyatla yaxından tanışlıq nəinki Azərbaycanın özü, eyni zamanda bizim böyük İttifaqımızın digər respublikaları üçün də son dərəcə vacibdir.

Y. Bertels.

...Mirzə Şəfinin Bodenştadt tərəfindən Almaniyada xalq şeiri nümunəsinə çevrilmiş əsərləri ilə Avropada Şərqi poeziya yaradıcılığına yenidən maraq oyatmışdı.

Akademik H. Marr.

Azərbaycan türklərini avropalılara tanıdan və nəzər – diqqətini Azərbaycan ədəbiyyatına cəlb etməyə müvəffəq olan ədib və şairlərimizdən ən görkəmlisi məşhur Mirzə Şəfidir.

S. Mümtaz.

Bolqar oxucuları Mirzə Şəfinin əsərlərilə hələ 1883-1884- cü illərdə böyük klassik şairləri Petko Slaveykovun tərcümə etdiyi doqquz şeir vasitəsilə tanış olmuşlar.

**Bolqar alimi
SONİ BOYEVA**

V

ƏSƏRLƏRİ

5.1 Kitablarda

Şeir deyən bir kimsənin sərrafdırsa əgər sözü,
Tapar əsl fikir üçün lazım olan əsl sözü.
Əsl şair söz önündə qalmaz naçar,
Söz evinin qapsına tapar açar.

M.Ş.Vazeh.

1. **Dərviş; Şah yumşaldı bu sözdən; Dilində dua virdi; Rəngi solğun özü sərt, gözləri müdrik qocalar; Bülbülün bağı yanıq, nəğməsi nalan bu gecə:** Şeirlər // Xəlil R.U. Turan çələngi. - B.: Elm, 1992. – S. 678-706.
2. **Qəzəllər; Məktubun intizarında:** Məsnəvi // XIX əsr Azərbaycan şeri antologiyası. – B.: Şərq-Qərb, 2005. – S. 89-97.
3. **Qəzəllər; Müxəmməs; Məktubun intizarında: Hikmətlər və nəsihətlər:** Məzhəkələr // XIX əsrin birinci yarısında Azərbaycan ədəbiyyatı. – B.: Elm, 1988. – S. 407-424.
4. **Nə qədər kim, fələyin sabitü səyyarəsi var; Ey nəzakət çəməni içrə xuraman, Süsəni:** Qəzəllər // Sevdiiyim şeirlər. 2 cildə. C. I. – B.: Gənclik, 1978. – S. 131-132.
5. **Nəğmələr.** / Alman dilinə tərcümə edən. A. Aslanov. – B.: Şərq-Qərb, 2004. - 96 s.
6. **Özünü şux göstər, özünü saxla; Beşikdən ta qəbrə qədər yol var ki, şəksiz: İtir ömrün bir zərrəsi hər bir nəfəslə:** Şeirlər // Gəlimli, gedimli dünya... – B.: Gənclik, 1979. – S.121.
7. **Şeirlər məcmuəsi.** – B.: Elm, 1987. – 240 s.

5.2 DÖVRİ MƏTBUATDA ÇAP OLUNMUŞ ƏSƏRLƏRİ

- 8. Aforizmlər.** // Elm və həyat. – 1983. - № 9. – sentyabr. – S. 22.
- 9. Bülbül, asudəgi öz can və todari yu nə mən:** Qəzəl // Elm və həyat. - 1983. - № 9. – sentyabr. – S. 21-22.
- 10. Dərviş; Şah yumşaldı bu sözdən, dilində dua virdi; Rəngi solğun, özü sərt, gözləri müdrik qocalar; Bu dünyada hər kəsin bir bayramı var:** Şeirlər / Tərc. etdi: X. R. Ulutürk // Ədəbiyyat qəzeti. - 2014. – 21 fevral. - S. 3.
- 11. Gəl ey canım ki, hicrində dodağa çatdı bu canım; Xoş olsun ol könül, eşqə məkandır:** Qəzəllər // Azərbaycan. – 1964. - № 10. – sentyabr. – S. 102.
- 12. Məktubun intizarında:** Poema / Fars dil. tərc. ed. B. Azəroğlu // Azərbaycan. – 1964. - № - 10. – oktyabr. – S. 101.
- 13. Nəğmələr:** Şeirlər / Fars dil. tərc. ed. M. Alim // Ədəbiyyat qəzeti.- 2011.– 27 may. - S. 6.
- 14. Sənin ol sərv boyun, nə zaman yada düşər; Bizə həmsöhbət olan özgə kitab almaz ələ:** Qəzəllər / Fars. tərc. ed. B. Azəroğlu // Ədəbiyyat və incəsənət. - 1977. – 1 oktyabr. – S.7.

VI

MİRZƏ ŞƏFİ VAZEHİN HƏYAT VƏ YARADICILIĞI HAQQINDA

6.1. KİTABLARDA

**Mirzə Şəfi Vazeh – XIX birinci
yarısında ədəbiyyatımızın inkişafına
müstəsna dərəcədə nəcib təsir göstərən
ən qabaqcıl müəlliflərimizdəndir.**

Ə.Ə.Səidzadə.

- 15. Axundov, Y.** İnkişafının yeni mərhələsinin başlıca xüsusiyyətləri: [Əlişir Nəvəisi şair M.Ş.Vazehə həsr etdiyi “Nəğməyə dönmüş ömür romanı” haqqında] // Axundov Y. Azərbaycan Sovet tarixi romanı. – B.: Yazıçı, 1979. – S. 181-184.
- 16. Qasımzadə, F.** Mirzə Şəfi Vazeh: [XIX əsrin görkəmli Azərbaycan şairi M. Ş.Vazehin həyat və yaradıcılığı haqqında] // Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi. 3 cildə. C. 2. – B.: Azərbaycan SSR EA-sı Nəşriyyatı, 1960. – S. 85-98.
- 17. Vazeh Mirzə Şəfi (1794-1852):** [Şair M.Ş.Vazehin həyatı haqqında] // Azərbaycan Sovet Ensiklopediyası. 10 cildə. C. 2. – B.: Azərbaycan Sovet Ensiklopediyasının Baş redaksiyası, 1983. – S. 388.
- 18. Ədəbiyyat:** [Mirzə Şəfi Vazehin həyatı haqqında] // Azərbaycan tarixi. 7 cildə. C. 4. – B.: Elm, 2007. – S. 161-163.
- 19. Mirzə Şəfi Vazeh (1792-1852):** [Şair M.Ş.Vazehin həyat ilə bağlı maraqlı əhvalatlar] // Azərbaycan yazıçılarının həyatından dəqiqələr. – B.: Gənclik, 1979. – S. 66-70.
- 20. Bayramov, A.** Mirzə Şəfi Vazehin ədəbi irsi. – B.: Yazıçı, 1980. – 120 s.
- 21. Redaktordan:** [XIX əsr Azərbaycan ədəbiyyatının görkəmli nümayəndəsi Mirzə Şəfi Vazeh haqqında] // Bayramov A. Mirzə Şəfi Vazehin ədəbi irsi. – B.: Yazıçı, 1980. – S. 5-7.
- 22. Bayramov, A.** Mirzə Şəfi Vazeh: [Görkəmli Azərbaycan şairi Mirzə Şəfi Vazehin həyatı haqqında] // Bodonştəd F. Mirzə Şəfi Vazeh haqqında xatirələr. – B.: Yazıçı, 1987.– S. 3-6.
- 23. Bodonştəd, F.** Mirzə Şəfi haqqında xatirələr. – B.: Yazıçı, 1987. – 118 s.
- 24. Vazeh Mirzə Şəfi (1794-1852):** [Azərbaycan poeziyasının görkəmli nümayəndəsi M.Ş.Vazehin həyatı haqqında] // Cəfərov T. və başq. Məktəblinin ədəbiyyat lüğəti. – B.: “Ayna Mətbuat Evi”, 2007. – S. 207-208.

- 25. Əhmədov, S.** Mirzə Şəfi Vazeh: [Həyatı haqqında] // Əhmədov S. Azərbaycan tarixindən yüz şəxsiyyət. B.: "Ayna Mətbuat Evi", 2006. – S. 100-102.
- 26. Heyət Cavad.** Mirzə Şəfi Vazeh: [Həyat və yaradıcılığı haqqında] // Heyət C. Azərbaycan ədəbiyyatına bir baxış. – B.: Yazıçı, 1993. – S. 134-136.
- 27. Hüseynov, Ə.** Mirzə Şəfi Vazeh: [Həyatı haqqında] // Hüseynov Ə. XX əsrin 100 görkəmli azərbaycanlısı. – B.: "Sumqayıt" nəşriyyatı, 2002. – S. 185-186.
- 28. Hüseynov, H.** Mirzə Şəfi Vazeh: [XIX əsrin görkəmli şairi Mirzə Şəfi Vazehin fəlsəfi görüşləri haqqında] // Hüseynov H. XIX əsr Azərbaycan ictimai və fəlsəfi fikir tarixindən. – B.: Zəkiyev, 2006. – S. 139-155.
- 29. Qasımzadə, F.** Mirzə Şəfi Vazeh (1794-1852): [XIX əsr Azərbaycan ədəbiyyatının görkəmli nümayəndəsi Mirzə Şəfi Vazehin həyatı və yaradıcılığı haqqında] // Qasımzadə F. XIX əsr Azərbaycan ədəbiyyatı. – B.: Azərbaycan Universiteti nəşriyyatı, 1956. – S. 105-119.
- 30. Qarabağlı, S.** Mirzə Şəfinin nəğmələri // Qarabağlı S. Azərlər. Qeyrət – Millət – Vətən. – B.: Elm, 2005. – S. 59–61.
- 31. Məlikova, M., Bayramov, E.** Mirzə Şəfi Vazeh: [Mütəffəkir şair Mirzə Şəfi Vazehin siyasi baxışları haqqında] // Məlikova M., Bayramov E. Azərbaycanın siyasi – hüquqi nəzəriyyələri tarixi. – B.: Maarif, 1984. – S. 111–114.
- 32. Məmmədov, K.** Şəriət məhkəmələrinin gülünc işləri... Ruhanilərin əxlaq və davranışlarının ifşası: [M.Ş.Vazeh yaradıcılığında dinə olan münasibət haqqında] // Məmmədov K. XIX əsr Azərbaycan şeirində satira. – B.: Elm, 1975. – S. 182-189.
- 33. Mirzə Şəfi Vazeh demişdir.** [Şairin müdrik fikirləri və kəlamları] // Məndən söyləməkdir, səndən eşitmək. B.: Gənclik, 1969. – S. 14-15.
- 34. Mərdanov, M.** XIX əsrdə Azərbaycanda təhsil: [M. Ş. Vazehin maarif sahəsində olan xidmətləri haqqında] // Mərdanov M. Azərbaycan təhsil tarixi. C. 1. - B.: Təhsil, 2011. - S. 44-45.
- 35. Mirəhmədov, Ə.** Müəllim və tələbə: [M. F. Axundovun M. Ş. Vazehlə olan tələbə müəllim münasibətləri haqqında] // Mirəhmədov Ə. Yazıçılar, talelər, əsərlər. – B.: Azərənşr, 1978. – S. 46-51.

- 36. Mustafayev, B.** Mirzə Şəfi Vazeh və Rusiya: [Azərbaycan şairi şəxsiyyətinin rus ədəbiyyatının “qızıl əsr”inə təsiri və əhəmiyyəti] // Musatfayev R. Fikir azaddır. - B.: Elm və Təhsil, 2013. - S. 261-275.
- 37. Mümtaz, S.** Mirzə Fətəli Səbuhi, Mirzə Şəfi Vazeh və Molla Abbas Aşüftə: [Haqqında] // Mümtaz S. Azərbaycan ədəbiyyatının qaynaqları. – B.: Avrasiya – Press, 2006. – S. 239-243.
- 38. Mümtaz, S.** Mirzə Şəfi Vazeh: [Görkəmli ədib və şair Mirzə Şəfi Vazeh haqqında] // Mümtaz S. Azərbaycan ədəbiyyatının qaynaqları. – B.: Avrasiya – Press, 2006. – S. 150-152.
- 39. Mümtaz, S.** Mirzə Şəfi Vazeh: [Yaradıcılığı haqqında] // Mümtaz S. Azərbaycan ədəbiyyatının qaynaqları. – B.: Avrasiya – Press, 2006. – S. 267-269.
- 40. Nicat, Ə.** Mirzə Şəfi və Rubinşteyn: [Azərbaycan şairi M. Ş. Vazeh ilə macar bəstəkarı List Anton Rubinşteynlə olan yaradıcılıq münasibətləri haqqında] // Nicat Ə. Tarixin sübh çağı. - B.: Gənclik, 1982. – S. 49-52.
- 41. Rəhmanzadə, F.** “Mirzə Şəfinin şərqləri” operettası: [Operettanın yaranma tarixi və səhnəyə qoyulması haqqında] // Rəhmanzadə F. Güzəlliyə açılan pəncərə. – B.: Gənclik, 1977- S. 7-15.
- 42. Saləddin, Ə.** Folklorun müxtəlif janrlarından istifadə üsulları: [M. Ş. Vazehin yaradıcılığında Azərbaycan folklorunun müxtəlif janrlarından istifadə üsulları haqqında] // Saləddin Ə. Azərbaycan şeiri və folklor. – B.: Elm, 1982. S. 98-108.
- 43. Saləddin, Ə.** XIX – XX əsrlər Azərbaycan poeziyasında şifahi ədəbiyyatın ideya – mövzu xüsusiyyətləri: [Mirzə Şəfi Vazeh və folklor] // Saləddin Ə. Azərbaycan şeiri və folklor. – B.: Elm, 1982. – S. 19-25.
- 44. Seyidov, Y.** XIX əsr: [Mirzə Şəfi Vazehin yaradıcılığında söz və dil məsələsi] // Seyidov Y. Yazıçı və dil. – B.: Yazıçı, 1979. – S. 31-35.
- 45. Talıbzadə, K.** XX əsr Azərbaycan ədəbi tənqidinin tarixi kökləri: [Mirzə Şəfi Vazeh haqqında] // Talıbzadə K. XX əsr Azərbaycan ədəbi tənqidi. – B.: Azərbaycan SSR EA Nəşriyyatı, 1966. – S. 12-15.
- 46. Vazeh Mirzə Şəfi.** Bibliografiya: [M. Ş. Vazehin həyat və yaradıcılığına həsr olunmuş bibliografik göstərici] – B.: 1987. – 36 s.
- 47. Məmmədzadə, H.** Mükəddimə: [Görkəmli şair M. Ş. Vazehin yaradıcılığı haqqında] // Vazeh M. Ş. Şeirlər məcmuəsi. - B.: Elm, 1987. - S. 3. - 11.

- 48. Mirzə Şəfi Vazeh:** [Həyatı haqqında] // Varlıq Ensiklopedik toplu. - B.: Zaman, 1998. - S. 246.
- 49. Aslanov, A.** Tərcüməçidən: [M. Ş. Vazehin tərcümə edilmiş şeirləri haqqında] // Vazeh M. Ş. Nəğmələr. -B.: Şərq-Qərb, 2004. - S. 4-7.
- 50. Orucov, Z.** Mirzə Şəfi Vazeh: [Şair Mirzə Şəfi Vazehin həyat və yaradıcılığı haqqında] // Vazeh M. Ş. Nəğmələr. - B.: Şərq-Qərb, 2004. - S. 8-20.

**6.2. DÖVRİ MƏTBUATDA ÇAP OLUNMUŞ RƏSMİ
SƏNƏDLƏR, MƏQALƏLƏR**

- 51. Mirzə Şəfi Vazehin 220 illik yubileyinin keçirilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı** // Azərbaycan. - 2014. - 4 fevral. - S. 2.
- 52. Azərbaycan KP MK.** Azərbaycan KP MK Azərbaycanın maarifpərvər şairi M. Ş. Vazehin yaradıcılıq irsinin öyrənilməsinə gücləndirmək haqqında qərar qəbul etmişdir // Kommunist. - 1981. - 11 iyun.
- * * *
- 53. İdrisqızı, F.** Mirzə Şəfi Vazehin yubileyinə yeni töhfə: [Gəncə Dövlət Universitetinin M. Ş. Vazehin anadan olmasının 220 illik yubileyinə hazırlıq tədbirləri haqqında] // Azərbaycan. - 2014. - 8 mart. - S. 11.
- 54. Əhmədov, T.** Mirzə Şəfi Vazeh: [Şairin həyat və yaradıcılığı haqqında] // Respublika. - 2014. - 2 mart. - S. 5; 4 mart. - S. 7; 5 mart. - S. 7.
- 55. Əhmədov, T.** Mirzə Şəfi Vazeh: [Görkəmli şair M. Ş. Vazehin həyat və yaradıcılığı haqqında] // Ədəbiyyat qəzeti. - 2014. - 28 fevral. - S. 5.
- 56. Zeynalov, S.** Mirzə Şəfi Vazehin 220 illik yubileyi qarşısında: [M. Ş. Vazehin anadan olmasının 220 illik yubileyi ilə bağlı görülməli işlər haqqında] // Respublika. - 2014. - 18 fevral. - S. 3.
- 57. Ələddinqızı, N.** Azərbaycanla Avropa arasında körpü salan maarifçi: [Böyük şair və tanınmış maarifçi Mirzə Şəfi Vazehin həyatı haqqında] // Səs. - 2014. - 5 fevral. - S. 10.
- 58. Qurbanəliyeva, S.** Mirzə Şəfi Vazeh poeziyası A. Rubinşteynin yaradıcılığında // Mədəni həyat. - 2014. - № 1. – yanvar. - S. 76-79.
- 59. Abbaslı, Tahir.** Məktəblər: kütləviləri və fədiləri: İlk milli mirzəmiz Mirzə Şəfi Vazeh ikincilərdən idi // Mədəniyyət. - 2012. - 28 noyabr. - S.13.
- 60. Əhmədov, H.** Ustad müəllim, təlim - tərbiyə nəzəriyyəçisi: [Görkəmli şair Mirzə Şəfi Vazehin maarifçilik fəaliyyəti və ana dilimizdə tərtib etdiyi dərslik haqqında] // Azərbaycan məktəbi. - 2012. – № 4. - iyul - avqust. - S. 65-70.
- 61. Ömərov, V.** XIX əsrin I yarısında Azərbaycan maarifçilik fəlsəfəsində azərbaycançılıq məsələləri: [Böyük şair və mütəfəkkir M. Ş. Vazehin əsərlərində azərbaycançılıq ideyalarının təbliği] // Səs. - 2012. - 8 mart. - S. 10.

- 62. Məmmədov, Ş.** “Azərbaycan ədəbiyyatının qaynaqları: Mirzə Şəfi Vazeh”: [Tanınmış filoloq A. Səmədovun şair M.Ş. Vazehə həsr etdiyi “ Azərbaycan ədəbiyyatının qaynaqları: Mirzə Şəfi Vazeh” adlı kitab haqqında] // Azərbaycan müəllimi. - 2011. – 16 sentyabr. – S. 23.
- 63. Abbaslı, T.** “Gəncəli müdrik” : Xalq Mirzə Şəfi Vazehi bele adlandırırdı // Mədəniyyət. - 2011. - 15 iyun. - S. 13.
- 64. Abdullazadə, N.** Uğursuz tale, yaxud naləyə çevrilmiş şərqlər: [Zaman Əsgərlinin “Mirzə Şəfi Vazeh” adlı monoqrafiyası haqqında] // 525 - ci qəzet. - 2011. - 10 mart. - S. 6.
- 65. Bayramov, A.** “Vazeh və Bodenştedt: Yozmalar və faktlar” : [F. Veysəllinin görkəmli şair və mütəfəkkir M. Ş. Vazehə həsr etdiyi eyni adlı kitabı haqqında] // Azərbaycan müəllimi. - 2010. - 28 may. - S. 21.
- 66. Ülvi, A.** Mirzə Şəfi Vazeh irsinin narahat yaşantısından doğan qaynaqlar // Xalq qəzeti. - 2006. - 19 may. - S. 6.
- 67. Həsənova, Ə.** Mirzə Şəfini oxuyarkən: [Azərbaycan ədəbi ictimai fikrinin görkəmli nümayəndəsi şair M. Ş. Vazeh haqqında] // Ədəbiyyat qəzeti. - 2003. - 4 aprel. - S. 6.
- 68. Mustafayev, R.** Mirzə Şəfi Vazeh və Rusiya // Dirçəliş. - 2000. - № 9. - sentyabr. - S. 88-97.
- 69. Əsgərli, Z.** Vazehşünaslığın yolu: III məqalə // Azərbaycan müəllimi. -1997. - 16 sentyabr.
- 70. Məmmədzadə, H.** Mirzə Şəfi Vazehin bir əlyazması haqqında // Azərbaycan SSR EA Xəbərləri. Ədəbiyyat, dil və incəsənət seriyası= ИЗВ АН. Азербайджан ССР. Серия Литературы, языка и искусства. - 1988. - № 1. - yanvar - mart. - S. 7. - 11.
- 71. Əsgərli, V.** M.Ş.Vazehin hikmət və nəsihətləri: [Şairin İ. Qriqoryevlə birlikdə tərtib etdiyi “Kitabi - türki” dərslisi haqqında] // Azərbaycan müəllimi. - 1986. - 17 oktyabr.
- 72. Ağasıyeva, G.** Mirzə Şəfi Sloveniyada: [Sloveniyada nəşr olunan “Mirzə Şəfinin nəğmələri” məcmuəsi haqqında] // Kitablار aləmində. - 1986. - № 1. - yanvar - mart. - S. 8-9.
- 73. Axundov, Y.** Sənətkarın ömür yolu: [Ə. Nicatın Azərbaycanın böyük şairi M. Ş. Vazehə həsr etdiyi “Mirzə Şəfi” bibliografik romanı haqqında] // Azərbaycan. - 1985. - № 9. – sentyabr. - S. - 183-185.
- 74. Arzumanov, V.** Mirzə Şəfi Polyak və sloven dillərində // Elm və həyat. - 1985. - № 8. – avqust. - S. 20-21.

- 75. Hüseynov, Ş.** Mirzə Şəfi haqqında roman: [Yazıçı Əlisa Nicatın “Mirzə Şəfi” romanı haqqında] // Ədəbiyyat və incəsənət. - 1985. - 5 aprel. - S. 6.
- 76. Nemətova, K.** Mirzə Şəfinin Almaniyada nəşri // Ədəbiyyat və incəsənət. - 1984. - 14 sentyabr. S. 3.
- 77. Mustafayev R.** Mirzə Şəfinin nəğmələri rus dilində // Qobustan. - 1984. - № 2. - aprel - iyun. - S. 38-40.
- 78. Əhmədov, C.** M.Ş.Vazehin pedaqoji fəaliyyəti və görüşləri haqqında // Azərbaycan məktəbi. - 1984. - № 3. - mart. - S. 58-62.
- 79. Arzumanov, V.** Mirzə Şəfinin orijinal əsərlərinə dair // Elm və həyat. - 1983. - № 9. – sentyabr. - S. 19-21.
- 80. Əsgərli, Z.** Mirzə Şəfi Vazeh komissiyasında: [Azərbaycan KP MK-nin görkəmli şair M. Ş. Vazehin irsinin öyrənilməsi ilə bağlı təşkil olunan komissiyanın gördüyü işlər barədə] // Ədəbiyyat və incəsənət. - 1982. - 28 may. - S. 6.
- 81. Əhmədov, C.** Mirzə Şəfi Vazehin bədii irsində əxlaq və tərbiyə // Azərbaycan müəllimi. - 1982. - 3 fevral.
- 82. Arzumanov, V.** Müəllif inadkarlığı və redaksiyanın himayədarlığı: [A. Bayramovun “Mirzə Şəfi Vazehin ədəbi irsi” kitabı haqqında mülahizələr] // Azərbaycan. - 1982. - № 1. – yanvar. - S. - 154-168.
- 83. Əhmədov, Ə.** Mirzə Şəfi Vazehin Tiflis həyatından // Elm və həyat. 1981. - № 11. – noyabr. - S. 15-17.
- 84. Əhmədov, C.** Mirzə Şəfi Vazehin pedaqoji metodik fəaliyyəti // Azərbaycan müəllimi. - 1981. – 11 noyabr.
- 85. Bayramov, A.** İradlar doğru olmalıdır. [V. Arzumanovun “Mirzə Şəfişünaslıq probleminə səthi və ehtiyatsız münasibət” məqaləsi haqqında] // Ədəbiyyat və incəsənət. – 1981. – 4 sentyabr. – S. 6-7.
- 86. Mustafayev, R.** Mirzə Şəfi və M. L. Mixaylov // Elm və həyat. – 1981. - № 7. – iyul. – S. 32-33.
- 87. Arzumanov, V.** Mirzə Şəfişünaslıq probleminə səthi və ehtiyatsız münasibət // Azərbaycan. – 1981. - № 1. – yanvar. – S. 172-179.

- 88. Şükürov, S.** Mirzə Şəfi haqqında roman: [Əlisa Nicatın M.Ş. Vazehə həsr etdiyi “Nəğməyə dönmüş illər” romanı haqqında] // Ədəbiyyat və incəsənət. – 1980. – 19 sentyabr. – S. 6.
- 89. Arzumanov, V.** Mirzə Şəfi Litva və Eston ədəbiyyatında // Azərbaycan SSR EA Xəbərləri. Ədəbiyyat, dil və incəsənət seriyası=Известия АН Азербайджан ССР серия литературы, языка и искусства. - 1980. - № 1. – yanvar – mart. – S. 30-35.
- 90. Bayramov, A.** Almanlaşdırılmış Mirzə Şəfi şeirləri // Elm və həyat. - 1979. - № 7. – iyul. - S. 32-34.
- 91. Bayramov, A.** Mirzə Şəfi irsi alman tədqiqatında // Ədəbiyyat və incəsənət. – 1979. – 13 iyun. – S. 6.
- 92. Bayramov, A.** Alman alimi M. Şəfi haqqında: [Alman alimi Regina Rayxeltin Berlində çıxan “Azad dünya” jurnalında nəşr etdiyi M.Ş. Vazehə həsr olunan “Qaranlıqdan işığa” adlı məqaləsi haqqında] // Ədəbiyyat və incəsənət. – 1978. – 29 iyul. – S. 7.
- 93. Sadıqov, M.** Vazehi “Sovremennik” də oxuyarkən: [Mirzə Şəfi nəğmələrinin 1855-ci il rus tərcüməsi haqqında] // Ədəbiyyat və incəsənət. – 1968. – 20 iyul. S. 4-5.
- 94. Arzumanov, V.** “Mirzə Şəfinin Qərb – Şərq divanı”: [Litva politoloqu Yurqi Yulius Zauerveynasın “Mirzə Şəfinin Qərb – Şərq divanı” kitabı haqqında] // Ədəbiyyat və incəsənət. - 1974. – 21 sentyabr. – S. 3.
- 95. Bayramov, A.** Mən işığa gedirəm: [F. Mustafayevin M.Ş. Vazehə həsr etdiyi eyni adlı povesti haqqında] // Azərbaycan. – 1974. - № 3. – mart. – S. 202-205.
- 96. Bayramov, A.** Mirzə Şəfi Vazeh irsinə bəzi qeydlər: [Alman ədəbiyyatşünası Y. Mundekin “Mirzə Şəfi və Fridrix Bodenshtedt Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığında” adlı kitabı haqqında] // Azərbaycan. – 1974. - № 1.- yanvar. - S. 205-208.
- 97. Mustafayev, F.** Sənə bir dəstə gül vermək istədim...: [Ferens Listin Gəncə səfəri və Mirzə Şəfi Vazeh] // Ədəbiyyat və incəsənət. – 1973. – 7 noyabr. – S. 14-15.
- 98. Bayramov, A.** Mirzə Şəfi irsinə dair bəzi qeydlər // Azərbaycan. – 1973. - № 11. - noyabr. – S. 193-197.
- 99. Bayramov, A.** Şərqlərə dönmüş şeirlər: [M. Ş. Vazeh haqqında] // Qobustan. – 1972. - № 4. – İyul – Sentyabr. – S. 83.
- 100. Alman alimi “Müdrək Gəncəli”dən söhbət açır:** [Almaniya Vahid Sosialist Partiyası Mərkəzi Komitəsi yanında marksizm – leninizm institutunda əməkdaşlıq edən tarixçi Leon Nebetsalın Mirzə Şəfi Vazehə həsr etdiyi “Nifrət etməkdənsə, sevməyə əsas çoxdur” əsəri haqqında] // Ədəbiyyat və incəsənət. – 1972. – 8 iyul. – S. 2.

- 101. Bodenştedt, F.** Mirzə Şəfinin ilk məhəbbəti /Almancadan tərcümə edən H. Kərimov.
// Ədəbiyyat və incəsənət. – 1972. – 12 fevral. – S. 6-7; 19 fevral. – S. 12-13.
- 102. Məmməd zadə, H.** Birgə çalışaq, axtaraq: [Müəllifin M. Ş. Vazeh və F. Bodenştedt münasibətləri ilə bağlı L. Nebentsalın yazdığı “Sevməyə əsas var” məqaləsinə olan münasibəti haqqında] // Azərbaycan. – 1972. - № 1. – yanvar. – S. 202-204.
- 103. Nebenstal, L.** Sevməyə daha çox əsas var: [F. Bodenştedtin müəllimi M. Ş. Vazehin əsərlərindən etdiyi tərcümələrə müəllifin münasibəti] // Azərbaycan. – 1971. - № 8. – avqust. – S. 176-180.
- 104. Bünyadov, Z.** Maraqlı tədqiqat əsəri: [Ə. Ə. Səidzadənin rus dilində nəşr edilmiş “Mirzə Şəfi Vazeh” əsəri haqqında] // Azərbaycan müəllimi. – 1969. – 19 noyabr.
- 105. Kərimov, H.** Eston alimi Vazeh və Vəqif haqqında // Ədəbiyyat və incəsənət. – 1969. – 8 mart. – S. 5.
- 106. Elbrus, Ə.** Bu, macəraçılıqdır mı?: [Əlisa Nicatın M. Ş. Vazehə həsr etdiyi “Nəğməyə dönmüş ömür” romanı haqqında] // Ədəbiyyat və incəsənət. – 1968. – 6 iyul. – S. 14-15.
- 107. Əliyev, M.** Tarixilik əvəzinə macəraçılıq: [Yazıçı Ə. Nicatın M.Ş. Vazehin həyatından bəhs edən “Nəğməyə dönmüş ömür” romanı haqqında] // Ədəbiyyat və incəsənət. - 1968. - 6 iyul. - S. 14.
- 108. Kərimov, H.** Mirzə Şəfini Bolqarıstanda sevirilər // Ədəbiyyat və incəsənət. – 1967. – 11 mart. – S. 12.
- 109. Klassiklərimiz rus dilində:** [M. Gəncəvinin “Rübailər”nin və M. Ş. Vazehin “Seçilmiş şeirlər”inin rus dilinə tərcüməsi haqqında] // Ədəbiyyat və incəsənət. – 1964. – 12 dekabr.
- 110. Məmməd zadə, H.** Mirzə Şəfi Vazehin yeni əsərləri tapılmışdır // Azərbaycan. – 1964. - № 10. – oktyabr. – S. 95-98.
- 111. Qasımzadə, F.** Mirzə Şəfi Vazeh: [Haqqında] // Ədəbiyyat və incəsənət. – 1962. – 17 noyabr.
- 112. Məmmədov, Z.** Mirzə Şəfi Vazehin estetik görüşləri // Azərbaycan. – 1961. - № 5. – may. – S. 201-207.
- 113. Əsgərov, M.** “Nəğmələr”: [M. Ş. Vazehin “Nəğmələr” adlı kitabı haqqında] // Ədəbiyyat və incəsənət. - 1961. – 19 avqust.
- 114. Qasımzadə, F.** Mirzə Şəfi Vazeh: [Haqqında] // Sosialist Sumqayıtı. - 1960. – 26 noyabr.

VII

Mirzə Şəfi Vazeh ədəbiyyatda və incəsənətdə

7.1. Kitablarda

- 115. Xəzri, N.** Heykəlsiz abidə: [Mirzə Şəfi Vazehin həyat və yaradıcılığı haqqında mənsur poema] – B.: Gənclik, 1982. – 184 s.
- 116. Xurşud, Ş.** Bəxtiyar deyil: [Azərbaycan şairi Mirzə Şəfi Vazehə həsr olunmuş dram əsəri]
// Xurşud Ş. Sakitlik olmayacaq. – B.: Yazıçı, 1983. – S. 241-276.
- 117. Nicat, Ə.** Gəncəli müdrik: [Görkəmli Azərbaycan şairi Mirzə Şəfi Vazehin həyat və yaradıcılığından bəhs edən roman] – B.: Yazıçı, 1990. – 264 s.
- 118. Nicat, Ə.** Mirzə Şəfi: iki hissəli bioqrafik roman. – B.: Gənclik, 1984. – 276 s.

7.2. DÖVRİ MƏTBUATDA

- 119. Qusarçaylı, R.** Mirzə Şəfi: Şeir // Ədəbiyyat və incəsənət. – 1982. – 2 iyul. – S. 4.
- 120. Pənahova, A.** Tarixi şəxsiyyətlər səhnə təcəssümündə: [N.Xəzrinin Mirzə Şəfi Vazehin həyatından bəhs edən “Mənsiz dünya” psixoloji dramının səhnə təcəssümü haqqında] // Dirçəliş - XXI əsr. - 2004 - 2005. - № 82 - 83. - dekabr - yanvar. - S. 344-351.
- 121. Cavadlı, C.** “**Mirzə Şəfi**”: [Nəbi Xəzrinin eyni adlı pyesinin M.Əzizbəyov adına Azərbaycan Dövlət Akademik Dram Teatrındakı tamaşası haqqında] // Azərbaycan müəllimi. - 1982. - 30 iyun.
- 122. “Mirzə Şəfi”:** [N.Xəzrinin pyesi əsasında hazırlanan eyni adlı tamaşanın M.Əzizbəyov adına Akademik Dram Teatrında ilk tamaşası haqqında] // Ədəbiyyat və incəsənət. - 1982. - 2 aprel. - S. 2.
- 123. Xəzri, N.** Heykəlsiz abidə: M.Ş. Vazehə həsr olunmuş mənsur poema // Azərbaycan. – 1981. - № 2. – fevral. - S. 7-73.
- 124. Xəzri, N.** Heykəlsiz abidə: M.Ş. Vazehə həsr olunmuş poema // Ədəbiyyat və incəsənət. - 1980. – 8 avqust. – S. 4-7.
- 125. Bodenştedt, F.** Mirzə Şəfinin Mirzə Yusiflə mübahisəsi: [Müəllifin M.Ş. Vazehə həsr etdiyi “Şərqdə min bir gün” əsərindən parça] / Tərc. edən. A. Bayramov // Ədəbiyyat və incəsənət. – 1980. – 8 avqust. – S. 7.
- 126. Rəhmanzadə, F.** Görüşlər, xatirələr...: [“Mirzə Şəfinin şərqiləri” operettası haqqında] // Ulduz. - 1977. - № 2. – fevral. – S. 58-59.
- 127. Bodenşteat, F.** Müdriklik məktəbi: M.Ş. Vazehin həyatından bəhs edən “Şərqdə min bir gün” əsərindən bir parça / Alman dilindən tərc. edən. H. Kərimov // Azərbaycan qadını. - 1974. - № 12. – dekabr. – S. 14-15.
- 128. Xəlil, Zeynal.** İlk məhəbbət; Şairin vətəni; Buz haqqında ballada; Çinarlar altında: Mirzə Şəfi Vazehi oxuyarkən silsiləsindən şeirlər // Azərbaycan. - 1972. - № 6. – iyun. – S. 61-63.
- 129. Xəlil, Zeynal.** Mirzə Şəfi Vazehi oxuyarkən: Şeir // Azərbaycan. - 1971. - № 9. - sentyabr. – S. 37-38.

7.3. AVTOREFERAT

130. Qaraxanov, O. Fridrix Bodenştedt və Yaxın Şərq: [Azərbaycanın görkəmli şairi Mirzə Şəfi Vazehlə alman yazıçısı, şərqşünası Fridrix Martin Bodenştedt arasındakı müəllim və tələbə münasibətləri haqqında] // Avtoreferat. – B.: 2005. – 19 s.

VIII

Распоряжение Президента Азербайджанской Республики О проведении 220-летнего юбилея Мирзы Шафи Вазеха

В 2014 году исполняется 220 лет со дня рождения выдающегося представителя азербайджанской литературы, великого поэта и известного просветителя Мирзы Шафи Вазеха.

Вазех достойно продолжал многовековые традиции восточной поэзии и оставил заслуживающее внимания наследия, воспевающее высокое человеколюбие и духовную красоту. Его творчество занимает важное место в развитии литературно-культурных связей Азербайджана с Европой. Руководствуясь пунктом 32 статьи 109 Конституции Азербайджанской Республики, в целях обеспечения проведения 220-летнего юбилея выдающегося поэта и просветителя Мирзы Шафи Вазеха постановляю:

1. Министерству культуры и туризма Азербайджанской Республики совместно с Национальной Академией Наук Азербайджана и Исполнительной властью города Гянджа, с учетом предложений Союза писателей Азербайджана подготовить и осуществить план мероприятий, посвященных 220-летию юбилею Мирзы Шафи Вазеха.
2. Кабинету Министров Азербайджанской Республики решить вопросы, вытекающие из настоящего Распоряжения.

Ильхам АЛИЕВ,
Президент Азербайджанской Республики

г.Баку, 3 февраля 2014 года

IX

Жизнь похожая на песню.

Мирза Шафи Вазех родился в 1792 году в Гяндже в семье мелкого ремесленника. По настоянию своего религиозного отца, Мирза Шафи начал учиться в медресе, изучал религиозные науки. Но после смерти отца М. Шафи опеку над будущим поэтом взял один из его родственников Гаджи Абдулла.

Будучи человеком вольномыслящим, Гаджи Абдулла внушил М. Шафи отрицательное отношение к религии, и ее служителям. М. Шафи поступает в медресе и начинает изучать фарсидскую и арабскую литературы, произведения тех азербайджанских и русских классиков, которые ему были доступны.

В 1830 году Мирза Шафи начинает давать уроки каллиграфии в Гяндже. Одним из учеников М.Шафи был М. Ф. Ахундов – будущий писатель – реалист, который тоже, как и М. Шафи, должен был изучать религиозные писания и ислам, чтобы со временем стать священнослужителем. Именно М. Шафи смог убедить молодого М. Ф. Ахундова отказаться от этого и стать на путь изучения наук, литературы, посвятит себя служению народу. Впоследствии М. Ф. Ахундов, вспоминая об этом, писал, что М. Шафи открыл ему глаза и внушил отвращение к священнослужителям.

В Гяндже М. Шафи пишет стихи, в основном любовные газели и рубайи, отражающие моменты его биографии. К этому периоду относятся стихи «О Зулейхе».

В 1840 году М. Шафи переезжает в Тифлис и начинает учительствовать в одном из учебных заведений. Здесь он знакомится со многими видными русскими, грузинскими и азербайджанскими писателями, поэтами, философами и просветителями (А. Вельтман, А. Бакиханов, М. Ахундов и др.)

Именно к этому периоду относится и знакомство М. Шафи с Ф. Боденштедтом, немецким поэтом и востоковедом, приехавшим в Тифлис в 1844 г. Боденштедт, проявляя интерес к Кавказу и Востоку, пожелал брать уроки фарсидского и азербайджанского языков, и учителем его стал М. Шафи.

Около шести лет провел М. Шафи в Тифлисе (до 1846 г.), и эти годы были самыми плодотворными в его творческой биографии. Большинство из его стихотворений сатирического характера; вольнолюбивые песни, принесшие ему столь большую популярность на Востоке и в Европе, были созданы в Тифлисе.

Здесь он открывает своеобразный литературный салон – «Дивани Хикмет» («Собрание мудрых»), который посещают известные писатели и философы (А. Вельтман, А. Бакиканов, М. Ахундов), а также его ученики (Ф. Боденштедт и др.).

Этот литературный салон был подлинным очагом культуры и литературы. Здесь как бы сошлись западноевропейская, русская и азербайджанская поэзия. Поэты читали свои стихи, комментировали отдельные места, спорили на различные темы, объясняли специфику и достоинства отдельных произведений, созданных на разных языках. Так, Ф. Боденштедт постигал дух восточной поэзии фарсидского и азербайджанского языков в Тифлисской дворянской гимназии. И, ее тонкости и особенности, знакомился с творчеством М. Шафи через Ф. Боденштедта и других своих учеников-европейцев знакомился с европейской литературой (Гете, Гейне, Шиллер, Мур и Байрон).

В 1846 году из Тифлиса М. Шафи возвращается в Гянджу и начинает учительствовать в школе, продолжает писать стихи. В 1850 году он опять переезжает в Тифлис, где ему представляется, должность учителя фарсидского и азербайджанского языков в Тифлисской дворянской гимназии. Скончался М. Шафи в 1852 году и похоронен в Тифлисе

Творческая судьба М. Шафи была необычной и драматичной; после мирового признания в 50-е годы он уже в конце XIX века стал своеобразным мифом, поэтом, творчество которого стали приписывать другому. Это произошло вследствие плагиата, совершенного немецким поэтом и переводчиком Ф. Боденштедтом, которого К. Маркс назвал «ганноверским филистером в восточном халате» в связи с реакционными и обывательскими тенденциями, нашедшими выражение в его творчестве.

Этот плагиат, известный в мировом литературоведении как «плагиат Ф. Боденштедта», позволяет объяснить многое в жизни и творческой биографии поэта, ведь творчество М. Шафи известно нам по отдельным рукописям и, главным образом, по книгам, выпущенным Ф. Боденштедтом на немецком языке.

Когда Ф. Боденштедт покидал Тифлис (1847 г.), М. Шафи передал ему тетрадь своих стихов в виде подарка. Стихи имели название – «Ключ мудрости». И, пишет Ф. Боденштедт, «эта книга содержала в себе все мировоззрение нашего учителя».

В 1850 году Боденштедт издает свою книгу «1001 день на Востоке», значительная часть которой была посвящена рассказу о М. Шафи и переводу его стихов.

В следующем (1851) году выходит книга «Песни Мирзы Шафи» в переводе Ф. Боденштедта. Ее успех был неожиданным, она издавалась неоднократно и переводилась на многие европейские языки... В течение десятилетий Европа проявляла невиданный интерес к стихам «мудреца из Гянджи», который умер, так и не получив экземпляр книги со своим портретом на обложке, посланный ему в дар бывшим учеником.

Небывалый успех песен дал возможность Боденштедту издать в 70-х годах еще один сборник под названием «Из наследия Мирзы Шафи» и выступить с «саморазоблачением». Боденштедт объявлял, что более двух десятилетий мистифицировал публику, что, хотя человек по имени Мирза Шафи существовал на самом деле, «правда в том, песни Мирзы Шафи являются не переводами, и мне одному обязаны своим существованием».

Заявление это было принято за истину, и в учебниках и энциклопедиях о Мирзе Шафи начали писать как о «мистификации Ф. Боденштедта».

Азербайджанские ученые и литературоведы (М. Рафили, А. Сеидзаде и др.) проделали большую работу по выяснению истины. Были найдены новые стихи М. Шафи, сверены немецкие переводы с отдельными оригиналами, переписанными другими поэтами и т.д. Пришлось вновь доказывать, что автором стихов, опубликованных Ф. Боденштедтом, был Мирза Шафи.

Основное творческое наследие М. Шафи заключено в 2-х книгах, опубликованных Ф. Боденштедтом: «Песни Мирзы Шафи» и «Из наследия Мирзы Шафи».

Просветительный характер творчества Мирзы Шафи связан, прежде всего с мировоззрением поэта, отвергавшего религиозный фанатизм, восточный деспотизм,

старые обычаи и предрассудки, которые наслаивались веками и стали препятствием на пути к личной свободе.

Просветительская тенденция у М. Шафи очень последовательна, так как, будучи разночинцем, М. Шафи не питает никакого уважения к привилегиям и положению дворянства и духовенства. Его поэзия была обращена к низам, разночинцам, интеллигенции и мелкобуржуазной среде.

Просветительские черты поэзии М. Шафи проявляются именно там, где он пытается осуждать все то, что мешало человеку, делало его рабом религии и общества. В осуждении всего старого, реакционного и состоит пафос творчества М. Шафи. Эти черты проявляются и в тематике стихов, большей частью вольнолюбивого и жизнерадостного характера, в которых воспеваются любовь, вино, жизненные блага, делающие человека счастливым, и осуждаются лицемерие, подлость, корыстолюбие, предрассудки.

Форма стихов М. Шафи также отражает эту тенденцию. Стихи поэта, небольшие по содержанию, носят нравоучительный характер, содержат много афоризмов, в которых поэт излагает свою жизненную философию, взгляды и настроения. Они обращены к читателю, написаны с целью научить, просвещать умы, вызывать протест против всего косного, старого, мещанского представления о счастье.

X
Вазех М.Ш.

10.1. Произведения

- 131. Вазех, М.Ш.** Избранная лирика. – Б.: Язычы, 1986. – 234 с.
- 132. Вазех, М.Ш.** Избранное / Пер. с азерб. Н. Гребнева. – Б.: Азернешр, 1977. – 200 с.
- 133. Вазех, М.Ш.** Лирика / Перев. Н. Гребнева., Л. Мальцева. – М: Художественная литература., 1967. – 232 с.
- 134. Песни Мирзы Шафи** / Пер. с азерб. – Б.: Язычы, 1988. – 96 с.

10.2. В газетах и в журналах

135. Вазех, М.Ш. Стихи // Русск. язык и лит-ра в азерб. школе. -1983.- № 5. С.- 13-14.

XI

11.1. ПРОИЗВЕДЕНИЯ В СБОРНИКАХ

- 136. Вазех, М. Ш.** Из книги «Избранная лирика»; Знание и мудрость; Наводнение; Стихи // Антология педагогической мысли Азербайджанской ССР. – М.: Педагогика, 1989. – С. 202-206.
- 137. Вазех, М. Ш.** Коль песнь пою - упоены; Прощание с Тифлисом; Не огорчай младую жизнь напрасно; Из серии «Мирза Юсуф»; Вакхические песни: Стихи / Пер. Н.Эйферта // Поэты Азербайджана. – М.: Сов. Писатель, 1962. – С. 276-284.
- 138. Вазех, М. Ш.** Сколько на небе устойчивых звезд; О ты, что живешь вместе с нами...; Высокая ростом...; Ты сидя в палатке; Сусани: Стихи / Пер. В. Луговской, Е.Долматовский // Антология Азербайджанской поэзии. В 3-х томах. Т. 2. – М.: Гослитиздат, 1960. – С. 159-164.
- 139. Вазех, М.Ш.** Стихи / Пер. с азерб. Н. Гребнева // Поэты Азербайджана. – Л.: Сов. Писатель, 1970. – С. 338-402.

XII

12.1. Рецензии

140. Мирза Шафи Вазех. Джунг. – Б: Элм, 1988.

Рец.: Зарбалиев Ф // Баку. – 1988. – 31 мая. – С. 3.

141. Вазех, М.Ш. Песни Мирзы Шафи в забытых и малоизвестных русских переводах / Сост. и комментарии Р. Мустафаева. – Б.: Язычы, 1988.

Рец.: Мирза Шафи в забытых переводах // Бакинский рабочий. – 1988. – 19 апр. – С. 3.

142. Вазех, Мирза Шафи. Песни Мирзы Шафи / Сост. Р. Мустафаев. – Б.: Язычы, 1988.

Рец.: Гаджиев А // Вышка. – 1988. – 5 апр. – С. 4.

143. Боденштедт, Ф. Воспоминания о Мирзе Шафи / Пер. с нем. А. Байрамова. – Б.: Язычы, 1987.

Рец.: Воспоминания о поэте // Баку. – 1987. – 10 июля. – С. 1.

XIII

13.1. О нём в книгах

144. **Мирза Шафи Вазех** (1794-1852): [Жизнь и творчество азербайджанского поэта, просветителя Мирза Шафи Вазеха] // Антология педагогической мысли Азербайджанской ССР. – М.: Педагогика, 1989. – С. 201-202.
145. **Вазех Мирза Шафи** (1796-1852): [Жизнь и творчество азербайджанского поэта, просветителя Мирза Шафи Вазеха] // Большая Советская Энциклопедия. В 30 томах. Т. 4. – М.: Сов. Энциклопедия, 1971. – С. 684-685.
146. **Болдырев, А., Векилов, А.** Поэзия Азербайджана: [Творчество азербайджанского поэта Мирза Шафи Вазеха] // Братство народов и литератур.- Б.: Язычы, 1981.- С. 39-40.
147. **Арзуманов, В.** Русские переводы Мирзы Шафи // Вазех М.Ш. Избранная лирика. – Б.: Язычы, 1986. – С. 3-9.
148. **Гребнев, Н.** От переводчика: [Жизнь и творчество великого азербайджанского поэта Мирзы Шафи Вазеха] // Вазех М. Ш. Избранное. – Б.: Азернешр, 1977. – С. 3-8.
149. **Гребнев, Н.** Песни Мирзы Шафи: [Творчество поэта М. Ш. Вазеха] // Вазех М. Ш. Лирика. – М.: Художественная литература., 1967. – С. 3-10.
150. **Мамедзаде, Г.** Предисловие: [Творчество Азербайджанского поэта Мирза Шафи Вазеха] // Vazeh M. Ş. Şeirlər məcmuəsi. – B.: Elm, 1987. – S. 12-16.
151. **Гулиев, Г.** Литература XIX века (1 половина): [Жизнь и творчество азербайджанского поэта Мирза Шафи Вазеха] // Гулиев, Г. Азербайджанская литература. - Б.: Элм и тахсил, 2010. – С. 98-103.
152. **Дадашзаде, М. А.** Литература XIX века: [Творчество великого поэта Азербайджана М.Ш. Вазех] // Дадашзаде М.А. История азербайджанской литературы. – Б.: Маариф, 1987. – С. 94-98.
153. **Дадашзаде, М. А.** Литература XIX века: [Жизнь и творчество замечательного и мыслительного поэта Мирза Шафи Вазех] // Дадашзаде М. А. История азербайджанской литературы. – Б.: Элм, 1971. – С. 97-101.

- 154. Вазех Мирза Шафи:** [Жизнь азербайджанского поэта Мирза Шафи Вазеха] // Краткая Литературная Энциклопедия. В 9 томах. Т. 1. – М.: Сов. Энциклопедия, 1962. – С. 825.
- 155. Вазех:** [Жизнь великого поэта Азербайджана Мирза Шафи Вазеха] // Поэты Азербайджана. – Л.: Сов. писатель, 1970. – С. 336-337.
- 156. Мирза Шафи Вазех:** [Краткая библиографическая справка] // Поэты Азербайджана. – М.: Сов. писатель, 1962. – С. 275-276.
- 157. Сеидзаде, А. А.** Мирза Шафи Садыг оглы Вазех: [Жизнь и творчество поэта М. Ш. Вазех] – Б.: Азернешр, 1969. – 326 с.

13.2. В газетах и в журналах

- 158. Распоряжение Президента Азербайджанской Республики. О проведении 220 – летнего юбилея Мирзы Шафи Вазеха** // Бакинский рабочий. – 2014. – 4 февраля. – С. 2.
- 159. КП Азербайджана ЦК.** Об усилении изучения творческого наследия азербайджанского поэта-просветителя М. Ш. Вазеха. – Бакинский рабочий. - 1981. - 11 июня.
- 160. Эльмиров, А.** В поисках истины...: [О книге известного поэта М.Ш. Вазеха] // Вышка. – 2002. – 12-18 апреля. – С. 12.
- 161. Касумова, Т.** Мирза Шафи Вазех: «Я через песню истину нашел»: [История о том, как один переводчик присвоил стихи поэта и что из этого получилось] // Труд. – 1993. – 23 ноября. – С. 4.
- 162. Амиралиев, Р.** На слова Мирза Шафи Вазеха: [П. И. Чайковский, как переводчик песен М. Шафи Вазеха на русский язык] // Баку. – 1990. – 28 апреля.
- 163. Забытые переводы “Песен Мирзы Шафи”** : [Публикация подготовлена Р. Мустафаевым] – Молодежь Азербайджана. - 1984. - 13 ноября
- 164. Ильин, К.** Миниатюрные книги Мирзы Шафи // Баку. – 1987. – 21 авг. – С. 3.
- 165. Песни Мирзы Шафи:** [О памятных местах Кировабада, связанных с именем Вазеха] // Бакинский рабочий. – 1986. – 1 мая. – С. 4.
- 166. Стихи Мирза Шафи читают в ФРГ.** – Бакинский рабочий.- 1984.- 17 апреля.
- 167. Хазри, Н.** Пьедестал без памятника: [О Мирзе Шафи Вазехе] / Пер. с азерб. С. Мамедзаде // Дружба народов.- 1983. - № 11. - С. 86-130.
- 168. Мустафаев Р. Ф.** Прошедший, сквозь время: [О судьбе Мирзы Шафи Вазеха] // Русский язык и литература в азербайджанской школе. - 1983. - № 5. - С. 7-13.
- 169. Арзуманов, В.** На языках многих народов: [О переводах поэзии Мирзы Шафи] Литературный Азербайджан. - 1982. - № 4. - С. 112-116.

XIV

14.1. М. Ш. Вазех в литературе и искусстве

- 170. Хазри, Н.** Пьедестал без памятника: Повесть о М.Ш. Вазехе / Пер. с азерб. С. Мамедзаде // Хазри Н. Та далекая ночь. – М.: Сов. Писатель, 1991. – С. 94-162.

XV. Köməkçi göstəricilər

15.1 ƏSƏRLƏRİ

Aforizmlər	8
Beşikdən ta qəbrə qədər yol var ki, şəksiz	6
Bizə həmsöhbət olan özgə kitab almaz ələ	14
Bu dünyada hər kəsin bir bayramı var	10
Bülbül, asudəgi öz can və todari yu nə mən	9
Bülbülün bağı yanıq, nəğməsi nalan bu gecə	1
Dəviş	1,10
Dilində dua virdi	1
Ey nəzakət çəmənini içrə xuraman, Süsəni	4
Gəl ey canım ki, hicrində dodağa çatdı bu canım	11
Hikmətlər və nəsihətlər	3
Xoş olsun ol könül, eşqə məkandır	11
İtir ömrün bir zərrəsi hər bir nəfəslə	6
Qəzəllər	2, 3
Məktubun intizarında	2, 3, 12
Müxəmməs	3
Nə qədər kim, fələyin sabitü səyyarəsi var	4
Nəğmələr	5, 13
Özünü şux göstər, özünü saxla	6
Rəngi solğun özü sərt, gözləri müdrik qocalar	1, 10
Sənin ol sərv boyun, nə zaman yada düşər	14
Şah yumşaldı bu sözdən	1, 10
Şeirlər məcmuəsi	7

15.2 MİRZƏ ŞƏFİ VAZEHİN HƏYAT VƏ YARADICILIĞI HAQQINDA YAZAN MÜƏLLİFLƏRİN ƏİLİFBA GÖSTƏRİCİSİ

Abbaslı, T.	59, 63
Abdullazadə, N.	64
Ağasıyeva, G.	72
Axundov, Y.	15, 73
Arzumanov, V.	74,79,82,87,89,94
Aslanov, A.	49
Bayramov, A.	20, 22, 65, 85, 90, 91,92,95, 96, 98, 99
Bayramov, E.	31
Bodonşted, F.	23, 101
Bünyadov, Z.	104
Elbrus, Ə.	106
Əhmədov, C.	78, 81, 84
Əhmədov, Ə.	83
Əhmədov, H.	60
Əhmədov, S.	25
Əhmədov, T.	54, 55
Ələddinqızı, N.	57
Əliyev, M.	107
Əsgərli, V.	71
Əsgərli, Z.	69, 80
Əsgərov, M.	113
Heyət Cavad	26
Həsənova, Ə.	67
Hüseynov, Ə.	27
Hüseynov, H.	28
Hüseynov, Ş.	75
İdrisqızı, F.	53
Kərimov, H.	105, 108
Qarabağlı, S.	30
Qasımzadə, F.	16, 29, 111, 114
Qurbanəliyeva, S.	58
Məlikova, M.	31
Məmmədov, K.	32
Məmmədov, Ş.	62
Məmmədov, Z.	112
Məmmədzadə, H.	47, 70, 102, 110
Mərdanov, M.	34
Mirəhmədov, Ə.	35
Mustafayev, B.	36
Mustafayev, F.	97
Mustafayev, R.	68, 77, 86
Mümtaz, S.	37,38, 39
Nemətova, K.	76
Nicat, Ə.	40
Nebenstal, L.	103
Orucov, Z.	50

Ömərov, V.	61
Rəhmanzadə, F.	41
Sadiqov, M.	93
Saləddin, Ə.	42, 43
Seyidov, Y.	44
Şükürov, S.	88
Talibzadə, K.	45
Ülvi, A.	66
Zeynalov, S.	56

15.3 MIRZƏ ŞƏFİ VAZEHİN HƏYAT VƏ YARADICILIĞI HAQQINDA MƏQALƏLƏRİN ƏLİFBA GÖSTƏRİCİSİ

Alman alimi M. Şəfi haqqında	92
Alman alimi “Müdrək Gəncəli” dən söhbət açır	100
Almanlaşdırılmış Mirzə Şəfi şeirləri	90
Azərbaycanla Avropa arasında körpü salan maarifçi	57
Birgə çalışaq, axtaraq	102
Bu, macəraçılıqdır mı?	106
Eston alimi Vazeh və Vaqif haqqında	105
“Gəncəli müdrək”	63
İradlar doğru olmalıdır	85
Klassiklərimiz rus dilində	109
M.Ş.Vazehin hikmət və nəsihətləri	71
M.Ş.Vazehin pedaqoji fəaliyyəti və görüşləri haqqında	78
Maraqlı tədqiqat əsəri	104
Məktəblər	59
Mən işığa gedirəm	95
Mirzə Şəfi haqqında roman	75, 88
Mirzə Şəfi irsi alman tədqiqatında	91
Mirzə Şəfi irsinə dair bəzi qeydlər	98
Mirzə Şəfi Litva və Eston ədəbiyyatında	89
Mirzə Şəfi Polyak və sloven dillərində	74
Mirzə Şəfi Sloveniyada	72
Mirzə Şəfi və M.L. Mixaylov	86
Mirzə Şəfi Vazeh	54, 55, 111, 114
Mirzə Şəfi Vazeh irsinə bəzi qeydlər	96
Mirzə Şəfi Vazeh irsinin narahat yaşantısından doğan qaynaqlar ...	66
Mirzə Şəfi Vazeh komissiyasında	80
Mirzə Şəfi Vazeh poeziyası A. Rubinşteynin yaradıcılığında	58
Mirzə Şəfi Vazeh və Rusiya	68
Mirzə Şəfi Vazehin bədii irsində əxlaq və tərbiyə	81
Mirzə Şəfi Vazehin bir əlyazması haqqında	70
Mirzə Şəfi Vazehin estetik görüşləri	112
Mirzə Şəfi Vazehin 220 illik yubileyi qarşısında	56
Mirzə Şəfi Vazehin pedaqoji metodik fəaliyyəti	84
Mirzə Şəfi Vazehin Tiflis həyatından	83
Mirzə Şəfi Vazehin yeni əsərləri tapılmışdır	110
Mirzə Şəfi Vazehin yubileyinə yeni töhfə	53
Mirzə Şəfini Bolqarıstanda sevirlər	108
Mirzə Şəfini oxuyarkən	67
Mirzə Şəfinin Almaniya da nəşri	76
Mirzə Şəfinin ilk məhəbbəti	101
“Mirzə Şəfinin Qərb – Şərq divanı”	94
Mirzə Şəfinin nəğmələri rus dilində	77
Mirzə Şəfinin orijinal əsərlərinə dair	79
Mirzə Şəfişünaslıq probleminə səthi və ehtiyatsız münasibət	87
Müəllif inadkarlığı və redaksiyanın himayədarlığı	82
“Nəğmələr”	113

XIX əsrin I yarısında Azərbaycan maarifçilik fəlsəfəsində	
azərbaycançılıq məsələləri	61
Sevməyə daha çox əsas var	103
Sənə bir dəstə gül vermək istədim... ..	97
Sənətkarın ömür yolu	73
Şərqilərə dönmüş şeirlər	99
Tarixilik əvəzinə macəraçılıq	107
Uğursuz tale yaxud naləyə çevrilmiş şərqilər	64
Ustad müəllim, təlim - tərbiyə nəzəriyyəçisi	60
“Vazeh və Bodenstedt	65
Vazehi “Sovremennik” də oxuyarkən	93
Vazehşünaslığın yolu	69

**15.4 MIRZƏ ŞƏFİ VAZEH HAQQINDA ƏSƏRLƏR
YAZAN MÜƏLLİFLƏRİN ƏİLİFBA GÖSTƏRİCİSİ**

Bodenştedt, F.	125, 127
Cavadlı, C.	121
Qusarçaylı, R.	119
Xəlil, Z.	128, 129
Xəzri, N.	115, 123, 124
Xurşud, Ş.	116
Nicat, Ə.	117, 118
Pənahova, A.	120
Rəhmanzadə, F.	126

**15.5 MİRZƏ ŞƏFİ VAZEH HAQQINDAKI ƏSƏRLƏRİN
ƏLİFBƏ GÖSTƏRİCİSİ**

Bəxtiyar deyil	116
Buz haqqında ballada	128
Çinarlar altında	128
Heykəlsiz abidə	115, 123, 124
İlk məhəbbət	128
Gəncəli müdrik	117
Görüşlər, xatirələr... ..	126
Mirzə Şəfi	118, 119, 121, 122
Mirzə Şəfi Vazehi oxuyarkən	129
Mirzə Şəfinin Mirzə Yusiflə mübahisəsi	125
Müdrilik məktəbi	127
Şairin vətəni	128
Tarixi şəxsiyyətlər səhnə təcəssümündə	120

XVI. ВСПОМАГАТЕЛЬНЫЕ УКАЗАТЕЛИ

НА РУССКОМ ЯЗЫКЕ

16.1 АЛФАВИТНЫЙ УКАЗАТЕЛЬ ПРОИЗВЕДЕНИЙ МИРЗА ШАФИ ВАЗЕХА

Вакхические песни	137
Высокая ростом... ..	138
Знание и мудрость	136
Избранная лирика	131
Избранное	132
Коль песнь пою - упоены	137
Лирика	133
Наводнение	136
Не огорчай младую жизнь напрасно	137
О ты, что живешь вместе с нами... ..	138
Песни Мирзы Шафи	134
Прощание с Тифлисом	137
Сколько на небе устойчивых звезд	138
Стихи	135, 139
Сусани	138
Ты сидя в палатке	138

16.2 АЛФАВИТНЫЙ УКАЗАТЕЛЬ СТАТЕЙ О ЖИЗНИ И ТВОРЧЕСТВЕ МИРЗА ШАФИ ВАЗЕХА

В поисках истины...	160
Вазех	155
Литература XIX века	151, 152, 153
Миниатюрные книги Мирзы Шафи	164
Мирза Шафи Вазех	144,145,154,156
Мирза Шафи Вазех: “Я через песню истину нашел”	161
Мирза Шафи Садыг оглы Вазех	157
На слова Мирза Шафи Вазеха	162
На языках многих народов	169
От переводчика	148
“Песен Мирзы Шафи”	163
Песни Мирзы Шафи	149, 165
Поэзия Азербайджана	146
Предисловие	150
Прошедший , сквозь время	168
Пьедестал без памятника	167
Русские переводы Мирзы Шафи	147
Стихи Мирза Шафи читают в ФРГ	166